

SECURITATEA ALIMENTAR : ABORD RI TEORETICE, RECOMAND RI PRACTICE

Tudor BAJURA¹, doctor habilitat, profesor, INCE
Svetlana GANDACOVA², cercet tor tiin ific, INCE

În calitate de pilon de importan major pentru dezvoltarea dinamic i stabil a economiei na ionale, securitatea alimentară merit o aten ie deosebit din partea organelor de administrare public de la toate nivelurile ierarhice. Cu toate acestea, în publica iile autohtone, problema securit ii alimentare practic nu este abordat . Deci, temeiul dat a servit ca baz pentru preg tirea articolului. Credem c elaborarea bilan urilor alimentare, pornite recent de c tre Biroul Na ional de Statistic , va servi în calitate de ghid practic pentru luarea deciziilor manageriale în ceea ce prive te asigurarea securit ii alimentare a rii.

Cuvinte cheie: *securitate alimentară , consum final, gospod rii casnice, co minim de consum, Kilocalorii, norme sanitar-veterinare, bilan al produselor alimentare, comer extern, lan valoric, administrare public , produse fitotehnice, produse zootehnice.*

As a pillar of major importance for the dynamic development of the national economy stable food security deserves to be enjoying the attention from the public administration bodies of different levels. However in local publications the problems of food security practical are not addressed. What has also served as the basis for preparing the present article. We believe that the development of food balance sheets, recently started by the National Bureau of Statistics, will serve as a practical guide for making management decisions regarding the problems of food security of the country.

Key words: *food security, final consumption of households, the consumption basket, Kilocalory, animal health rules, food balance sheets, external commerce value chain, public administration, phyto products, livestock products.*

JEL Classification: Q12; Q19; F19; O10; O13; L66.

Introducere. Securitatea alimentară constituie un factor de importan major în stabilitatea economic , social , dar i politic a unei ri, regiuni sau/ i în plan global. Având diferite dimensiuni de abordare, categoria securit ii alimentare, în sensul accesului economic i fizic relativ liber al consumatorilor c tre aceste produse (într-un volum necesar i un asortiment bogat), poate fi prezentat ca o tratare de baz .

În plan global, esen a problemei securit ii alimentare const în cre terea numărului popula iei (de la 7,2 miliarde de persoane în anul 2015 pân la aproape 9 miliarde de persoane în anul 2050), înso it de remedierea concomitent a bun st rii i a nivelului de trai, soldat , consecutiv, cu majorarea cantitativ i îmbun t irea structurii calitative a ra iei zilnice de consum. Totodat , eviden iem problema resurselor limitate atât în aspect regional, cât i în plan global, dar i cea privind cre terea volumelor de produc ie, nemaivorbind de îmbun t irea radical a co ului minim de consum. Un factor limitat, conform opiniei exper ilor, îl constituie lipsa de apă pentru irigare i pentru cre terea animalelor, precum i lipsa unor elemente nutritive pentru plante, drept exemplu, men ion m fosforul.

Este necesar de remarcat c pericolul de a supune riscurilor majore func ionarea sectorului agrar, ca segment principal de producere a alimentelor, nu este specific doar Republicii Moldova. Atât din punctul de vedere al amplas rii geografice, cât i din considerentele rodniciei solului, sectorul agricol autohton este relativ bine înzestrat cu to i factorii cheie de producere.

Cu toate acestea, este de subliniat faptul c ponderea produselor alimentare în cheltuielile generale ale gospod riilor casnice în Republica Moldova, actualmente, este înc foarte înalt , constituind 43,8%, iar în spa iul rural – 45,6%. În compara ie cu rile industrial dezvoltate, această pondere este de 2, 3 ori mai mare, fapt ce denot dependen a dur a gospod riilor casnice de m rimea veniturilor curente, dar i lipsa rezervelor, vulnerabilitatea lor fa de cataclismele naturale (ex.: secet), instabilitatea financiar i o multitudine de al i factori de risc.

Securitatea alimentară . În principiu, securitatea alimentară înseamn asigurarea accesului liber al popula iei rii (independent de vârst , sex, pozi ionare social etc.) din punct de vedere fizic i economic,

¹ © Tudor BAJURA, bajuraiefs@rambler.ru

² © Svetlana GANDACOVA, msgandacov@mail.ru

c tre o cantitate suficient de produse alimentare care ar corespunde normelor sanitar-veterinare și care ar satisface necesitățile (preferințele) omului pentru a duce o viață activă și sănătoasă. Lipsa asigurării acestei necesități înseamnă și lipsa securității alimentare. Evident, cauzele insecurității alimentare pot fi mai multe decât cele menționate mai sus. Totodată, în măsura dezvoltării capacităților productive, financiare, informaționale etc. cresc și posibilitățile reale, inclusiv ale Republicii Moldova, de depășire a riscurilor și a amenințărilor la adresa securității alimentare.

Drept exemplu, poate servi extinderea capacităților de import al produselor alimentare. Evident că alături de importuri, în unele cazuri – masive, ale acestor produse, țara trebuie să posede și să utilizeze, în mod eficient, propriile sale capacități de export al produselor alimentare, iar aici ar trebui să recunoaștem că posibilitățile autohtone de producere a alimentelor sunt mult mai mari în comparație cu necesitățile interne de consum.

După cum arată sursele bibliografice, diferențierea necesităților în produse alimentare și a posibilităților de îndeplinire pe cont propriu în Republica Moldova este destul de înaltă. Drept exemplu, menționăm faptul că nivelul de satisfacere a necesităților populației cu carne și produse din carne, constituie abia 30,0 la sută, iar referitor la uleiurile vegetale, acest indicator atinge proporții de 335,0 la sută, iar în unele perioade – chiar mai mult [1]. Aplanarea disproporționalităților atât de mari cere o dezvoltare avansată a comerțului exterior cu produse agricole, care, de fapt, transformă Republica Moldova într-o țară deschisă pentru importul și exportul liber și aproape nelimitat al acestor produse. Deci, în cazul dat, atât „surplusul”, cât și „deficitul” anumitor produse (grupele de produse) agroalimentare sunt echilibrate prin aplicarea mecanismelor și a instrumentelor sistemului de comerț exterior.

Astfel, pentru stabilirea dimensiunii actuale a nivelului de securitate alimentară a țării, este nevoie să evaluăm: (i) necesarul de consum; (ii) volumele potențial existente de producție; (iii) capacitățile existente ale comerțului exterior de a exporta produsele alimentare în „surplus” și de a importa produsele alimentare „deficitare”.

Drept bază, atât pentru formarea unui bilanț provizoriu de securitate alimentară, cât și pentru evidențierea riscurilor care pot amenința durabilitatea acesteia, ne servete componența de facto a cotelor medii existente de consum în calcul pentru o persoană fizică, Tabelul 1.

Tabelul 1

Componența cotelor medii de consum existent

(în calcul la o persoană, primul trimestru, anul 2015)

Denumirea produselor*	Utilizarea anuală		
	Cantitatea, kg	Valoarea produselor în kilocalorii	Costul produselor pentru un an, lei
Unt	6,2	46155	620,0
Brânză	7,2	16660	432
Lapte și alte produse lactate	77,1	43193	655,4
Carne de vită	7,10	15469	639,0
Carne de porc	14,3	30399	806,0
Carne de pasăre	12,5	17030	501,0
Peste	15,3	10798	872,4
Ouă de pasăre	8,2	14398	114,8
Alte produse animaliere	8,50	21288	410
Total produse zootehnice	156,4	215390	5050,6
Pâine și produse de panificație	183,5	359426	2044,6
Crupe	22,9	70471	412,2
Macaroane	15,2	46278	197,6
Ulei vegetal	7,7	69345	154,0
Zahăr	15,6	57693	218,4
Legume și bostanoase	129,6	32395	926,0
Cartofi	72,0	41136	359,8
Fructe și pomeloare	100,2	35171	771,0
Alte produse fitotehnice	49,4	68685	701
Total produse fitotehnice	596,1	780600	5784,6
TOTAL GENERAL	752,5	995990	10835,2

* produsele ca materie primă sau semifabricate, inclusiv, pregătite în condițiile casnice

Conform datelor Tabelului 1, elaborat în baza calculelor de tip expert, consumul alimentar adaptat atât la condițiile actuale, cât și la tradițiile seculare de hrană (alimentare) a populației rii constituie (în medie, pe cap de locuitor, inclusiv componenta lichidă, sub formă de lapte și sucuri naturale de legume și/sau fructe):

– greutatea fizică – 752,5 kg/an sau 2,06 kg/zi;

– valoarea energetică – 995990 Kcal/an sau 2729 Kcal/zi;

– valoarea economică – 10835,2 lei/an sau 29,7 lei/zi, dintre care aproximativ 20,1 la sută constituie producția proprie a consumatorilor.

Din componența raiei anuale de consum, evaluată în greutate fizică, 156,4 kg sau 20,8 la sută constituie produsele animaliere, inclusiv laptele și produsele lactate, ponderea cioră reprezintă 90,5 kg sau 12,0 la sută.

Ponderea produselor vegetale în greutatea fizică anuală de consum constituie 79,2 la sută, dintre care pâinea și produsele de panificație reprezintă 221,6 kg sau 29,5 la sută.

De menționat că, fiind evaluată în unități energetice, cioră anuală de consum este alcătuită din:

– 215390 Kcal sau 21,6% – produse animaliere, inclusiv – 106008 Kcal sau 10,6 la sută – lapte și produse lactate.

– 780600 Kcal sau 78,4% – produse fitotehnice, inclusiv – 476175 Kcal sau 47,8 la sută – pâine și produse de panificație.

Același cioră anuală de consum al unui om (mediu ponderat), măsurat în unități bnetice, este format din:

– 5050,6 lei sau 46,6 la sută – produse animaliere, inclusiv 1707,4 lei sau 15,8 la sută – lapte și produse lactate;

– 5784,6 lei sau 53,4 la sută – produse fitotehnice, inclusiv 2654,4 lei sau 24,5 la sută – pâine și produse de panificație.

Concluzia principală, care poate rezulta din evaluările în diferite unități de măsurare ale cioră mediu de consum existent indică următorul fapt: componența nutritivă a acestei raie este constituită mai mult din produsele fitotehnice, în primul rând, din pâine și produse de panificație, crupe, macaroane etc. Totodată, se constată nivelul destul de scăzut (mai ales în greutatea fizică și în valoarea energetică) al produselor animaliere, îndeosebi, al peștelui, al laptelui și al produselor lactate, dar și al ciorii (al produselor din carne).

Sunt bine cunoscute și cauzele principale ale orientării excesive a consumatorilor autohtoni spre produsele vegetale. Calculele efectuate ne arată, de exemplu, că 1000 de Kcal sub formă de pâine și produse de panificație sunt cumpărate de consumator la prețul de doar 5,69 lei, pe când tot aceste 1000 de Kcal, cumpărate sub formă de carne de vite cornute mari, vor costa deja câte 41,30 lei sau de 7,26 ori mai scump.

Fiind un produs de importanță socială, prețul pâinii, dar și al unei game largi de produse de panificație, este controlat și subvenționat din partea statului, de aceea, este mult mai accesibil după preț, în primul rând, pentru categoriile social-vulnerabile ale populației rii. Reie îndin aceste considerente, fiind la nivel de numai 24,5 la sută din componența generală a raiei de consum (în valoare bnetă), acest grup de produse alimentare asigură mai mult de 47,8 la sută din valoarea energetică a raiei de hrană.

De asemenea, conform datelor Tabelului 1, putem concluziona că valoarea medie a unei unități energetice (Kcal), care este o parte componentă a raiei de consum anual, calculată în baza structurii și a prețurilor primului trimestru al anului 2015, constituie 1,09 bani, iar 1000 de Kcal în condițiile sus-menționate costă 10,88 lei. Deci, prețul de piață al cioră mediu ponderat al produselor alimentare de consum zilnic constituie 29,7 lei pentru o persoană sau 10835,2 lei anual.

La nivel național se consumă, după calculele noastre, produse alimentare în sumă de aproximativ 33,3 miliarde lei anual (anul 2014). Conform analizei efectuate, aproape 50,0 la sută din suma indicată sau 16,65 miliarde lei au fost furnizate consumatorilor prin sistemul de comercializare cu amănuntul. Este important de subliniat faptul că aproximativ 6,7 miliarde lei sau 20,0% din consumul total al produselor alimentare au constituit produsele de import. Restul, aproape 30,0 la sută din consumul total al produselor alimentare, se consumă din contul producerii proprii a acestor produse (preponderent în spațiul rural). Tot din această grupă de produse fac parte produsele alimentare obținute de consumatori, fie direct de la comerțul cu ridicat, fie prin canalele de rudenie, evident, prin rețelele tenebre (inclusiv de contrabandă) ale produselor alimentare.

Informația despre contrabanda masivă a produselor alimentare este comunicată permanent de către organele împuternicite. De exemplu, în anul 2009, specialiștii Curții de Conturi a Republicii Moldova au confirmat faptul că „...în rezultatul estimărilor indirecte, efectuate de către IFST pe parcursul anului 2009, s-au constatat 209 cazuri de evaziune fiscală (majoritatea cazurilor – cu produse de carne și de pește), suma obligațiilor fiscale estimate, constituind 3,8 miliarde lei, dintre care TVA – în sumă de 3,7 miliarde lei” [2]. Este evident că sumele de încasări, parvenite în urma realizărilor ilicite atât de considerabile ale produselor alimentare, n-au trecut prin aparate de casă, n-au fost supuse impozitării, în mod corespunzător, nu sunt reflectate oficial de către Biroul Național de Statistică. Astfel de produse, însă, au fost vândute-cumpărate, în cele din urmă, consumate de populația rurală.

Indiscutabil, canalele de contrabandă sunt utilizate, în primul rând, pentru furnizarea produselor alimentare de cea mai mare valoare bănească și anume: carne de toate speciile, produse din carne; pește (sub forme diverse); brânzeturi, uleiuri etc. Luând în considerare importul tenebru masiv al produselor alimentare, trebuie să precizăm că, în realitate, rata zilnică de consum a cetățenilor Republicii Moldova este mult mai înaltă decât cea oficial înregistrată.

Sub aspect ierarhic, dimensiunile securității alimentare rurale sunt divizate pe mai multe trepte de planificare și de control. Se are în vedere, în primul rând, planificarea neformală a corelației dintre cererile oferite privind produsele agroalimentare la nivel de: gospodărie casnică; întreprindere (asociații de întreprinderi); sat (comun); raion; zonă (regiune); nivel național.

Atât după volum (fizic, energetic, de cost etc.), cât și din punctul de vedere al importanței sociale, elementul principal al securității alimentare îl constituie, în mod evident, gospodăriile casnice. Menționăm că în cadrul gospodăriilor casnice are loc atât procesul de producție (mai ales în spațiul rural), cât și procesul de prelucrare inițial, dar și cel de consum. Fiind prima și cea mai importantă verigă a sistemului național de securitate alimentară, gospodăriile casnice trebuie să fie monitorizate, în mod permanent, de către organele de administrare publică (locală și de nivel național) la subiectul asigurării, cel puțin, a cotelor minime de consum. În cazul lipsei garanțiilor pentru astfel de asigurări, organele abilitate trebuie să obțină informații deplin veridice, în primul rând, privind asigurarea familiilor respective cu cotelor alimentare de consum real, iar în al doilea rând, să aibă posibilități de suplimentare a ratei zilnice de consum pentru gospodăriile casnice social-vulnerabile prin alocarea compensațiilor nominative sau prin repartizarea ajutorului umanitar în formă naturală etc.

La fel ca gospodăriile casnice rurale, în ceea ce privește securitatea alimentară rurală, majoritatea întreprinderilor (asociațiilor, uniunilor etc.) apar atât în calitate de producători, cât și în calitate de consumatori ai produselor respective. Excepție fac doar întreprinderile de producere a surselor alternative de energie, precum și cele de producere a furajului. Din procesul de asigurare a securității alimentare, practic, sunt eliminate produsele cu termen depășit, precum și alte feluri de restanțe sau de euri din cadrul tehnologiilor de procesare, de ambalare, de depozitare, de transportare, de comercializare și de consum final.

În acest context, menționăm că ultimele investigații, efectuate în domeniul securității alimentare, în plan mondial, au arătat că sub diferite forme de restanțe inutilizabile și de euri de diferite feluri, populația planetei pierde aproximativ 1/3 din volumul total al alimentelor pentru consum [3].

Deci, după cele menționate mai sus, formula generală a bilanțului alimentar la nivel național poate fi exprimată în modul următor:

$$P + S_{in} + I = S_{fin} + C_{fin} + C_{inter} + D + E \quad (\text{mii tone}) \quad (1)$$

în care:

P – volumul producției agroalimentare autohtone;

S_{in}; **S_{fin}** – stocuri inițiale și finale, la începutul și la sfârșitul perioadei de întocmire a bilanțului (de obicei – anul calendaristic);

I; **E** – importul și exportul produselor respective;

C_{fin} = **H** + **S** + **F** – consumul final al produselor respective în cadrul gospodăriilor casnice (**H**) sau sub formă de semințe (**S**) sau furaj (**F**);

C_{inter} = **P_{ind}** + **P_{comb}** – consumul intermediar în cadrul industriei de procesare a materiei prime agricole (**P_{ind}**) sau a celei de producere a surselor energetice (**P_{comb}**) alternative,

D – volumul de euri (pierderilor) pe parcursul lanțului valoric al mărfii [4].

Luând în considerare dezideratul public comun de a menține stocuri stabile la începutul și la sfârșitul perioadei (**S_{in}** = **S_{fin}**), precum și doleanța de a menține echilibrul permanent dintre import și export (**I**=**E**), formula simplificată a bilanțului pe orice produs alimentar se transformă în:

$$P = C_{fin} + C_{inter} + D \quad (\text{mii tone}) \quad (2)$$

În func ie de contribu ia consumului intermediar (C_{inter}), care la unele produse alimentare contribuie prin cre tere, iar la altele – prin descre tere, adic poate s fie atât cu semnul „plus”, cât i cu semnul „minus”, îns i în acest caz trebuie s fie consumat în mod final (în cadrul gospod riilor casnice), fie sub form de produs alimentar procesat, fie sub form de combustibil renovabil, iar varianta final de formalizare a bilan ului pe produs alimentar o constituie:

$$P = C_{fin} + D \quad (\text{mii tone}) \quad (3)$$

Este necesar s subliniem faptul c atât la capitolul de ofert , cât i la cel de cerere a produselor alimentare trebuie men ionate livr rile tenebre i consumurile neînregistrate ale acestor produse. Din cauza lipsei informa iei, cu p rere de r u, nu putem introduce în algoritmul elabor rii bilan ului alimentar volumele respective ale produselor alimentare. Totodat , având contribu ii aproximativ egale ale bilan ului alimentar, fluxurile tenebre atât ale livr rilor, cât i ale consumurilor sunt practic egale i se elimin reciproc.

Concluzii i recomand ri

Per total, la nivel na ional, propunem s fie elaborate anual cel pu in 26 de bilan uri ale produselor alimentare. Aspectul metodologic de elaborare a acestor bilan uri, eviden iat mai sus, va asigura organele de rang na ional i/sau regional cu informa ie detaliat i veridic , privind luarea m surilor necesare de combatere a riscurilor de diferite genuri, majoritatea c rora amenin societatea cu apari ia fenomenelor de subalimenta ie i/sau malnutri ie.

Referin e bibliografice

1. MOCANU, N. *Managementul reformelor în sectorul agrar al Republicii Moldova*. Chi in u: UASM, 2010.
2. Hot rîre privind Raportul auditului veniturilor administrate de Serviciul Fiscal de Stat în perioada anului 2009: nr. 48 din 29.06.2010. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2010, nr. 163-165, art. 39.
3. FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *The State of Food Insecurity in the World 2010*. Rome, 2010. 56 p. [accesat 05 mai 2015]. Disponibil: <http://www.fao.org/docrep/013/i1683e/i1683e.pdf>
4. BAJURA, T. Dimensiunile i tendin ele securit ii alimentare în Republica Moldova = Dimensions and Trends of Food Security in Republic of Moldova. In: *Economie i Sociologie*. 2012, nr. 4, pp. 9-18.

Recomandat spre publicare: 13.05.2015